

man også gerne ville vide noget mere præcist om den så centralt placerede bedstemor, Anne Godlid, der udmærket kan have været født omkring 1700, altså lige efter drabet på slægtingen (?) Olav Garvik. Hvad man får at vide af Hodne er dette: »Med det kjendskabet vi har til Anne Godlid og Olav Tjønstaul gennem Rikard Berges «Norsk sogukunst», er det utelukket, at Olav skulle la sin tradisjon bli påvirket av [nogle sekundære] optegnelser [trykt i 1891 og 1906]. Dessuten er Tjønstauls utforming av «Olav Garvik» så fullkommen fullendt kunstnerisk i forhold til de trykte variantene, at også av den grunn kan vi utelukke påvirkning« (s. 42). Hodne nærer altså en så stærk tillid til Rikard Berge og til Lavrants Rui, at alene de to navne borger for sagnvarianternes pålidelighed.

Det andet eksempel: I 1798 dræbte Sigurd Evensen Sordal i Austadsogn (Aust-Agder) sin pige, og han blev henrettet. Egentlig kan Hodne kun bruge den ene af de to sagnvarianter, han analyserer, nemlig den af Hallvard Ryssdal – hvem denne optegner er får man intet at vide om – nedskrevne og af ham selv i 1902 udgivne, meget fyldige variant. Dog bruger Hodne også mod sine principper – hvad han selv gør opmærksom på – en optegnelse fra 1921. Begrundelsen er den, at den er optegnet af Knut Liestøl efter hans faster Gyro Austegard – »at Liestøl er innsamlere . . . er garanti god nok for at vi har med rent folkelig fortellerstof å gjøre« (s. 99). Interessant er det, at netop i Liestøls kun 11 linjer lange variant gives der kun yderst indirekte udtryk for en holdning i sagnet. Ganske anderledes er det i Ryssdals variant, som har »en så sympatisk innstilling til Sigurd at oppskriften forsøker å framstille det slik at han som drapsmann var et redskap for andre« (s. 109). Denne forskel i Liestøls og Ryssdals varianter rører i al fald ved dette principielle: en fortæller kan udmærket give udtryk for en 'holdning', uden at denne 'holdning' kommer til udtryk i det optegneren nedskriver. Det afhænger nemlig af optegnerens motivering for overhovedet at optegne historiske sagn. Og om Liestøl ved vi, at han, når han studerede historiske sagn, var interesseret i at finde frem til den historiske kerne i dem (s. 8). 'Holdninger' interesserede jo netop ikke ham. Hvorfor skulle han så nedskrive noget sådant, som for ham kun var helt perifert og fremmed. Hodne burde i al fald have redegjort for Liestøl som optegner af historiske sagn – ligesom han i dette tilfælde burde have fortalt om Liestøls faster som fortæller iøvrigt.

Da Hodnes arbejdsmetode og analyseapparat iøvrigt er så udbygget som det er, ville det være ligefrem ønskeligt om Hodne kom til at danne skole ligesom Liestøl gjorde det. Inden han gør det, bør han dog nok imidlertid skrive et supplement til disputatsen, nemlig en kildekritisk studie over de mænd og kvinder hvis pålidelighed Hodne i virkeligheden er helt og aldeles prisgivet. Alt hvad han skriver om 'holdninger' er afhængigt af dem. Det er ikke blot *teksternes* kildeværdi, der skal analyseres, når man studerer historiske sagn, men også *optegnerens* og *fortællernes*.

Iørn Pio

Henrik Thrane: Europæiske forbindelser. Bidrag til studiet af fremmede forbindelser i Danmarks yngre bronzealder (periode IV-V). Nationalmuseets skrifter, Arkæologisk-historisk række Bind XVI, Nationalmuseet, København 1975, 296 s. Ill. Med engelsk resumé.

I slutningen af 1950'erne begyndte Henrik Thrane udgivelsen af en lang række publikationer om den nordiske bronzealders internationale relationer. Resultaterne fra disse arbejder og en række hidtil utrykte detailstudier er nu samlet i en stor, værdifuld publikation med titlen »Europæiske forbindelser«.

Da Henrik Thrane begyndte sin publikationsvirksomhed var dansk bronzealderforskning netop på vej ud af en isolationsperiode, hvor bronzealderens internationale karakter næsten totalt var blevet overset. Den dominerende publikation i 1940'erne var H. C. Broholms Danmarks Bronzealder, et arbejde, som næsten helt udelod resultaterne fra tidligere diffusionistiske studier (ved bl. a. Sophus Müller). I løbet af 1950'erne slog nye tendenser imidlertid igennem i dansk arkæologi. Inspirationen kom navnlig fra Gero v. Merharts Marburgskole, og det er i lyset af denne påvirkning og de deraf udsprungne detailstudier, at man skal forstå Henrik Thranes bog. At Henrik Thranes bog i dag vil blive modtaget i et videnskabeligt miljø, som igen er ved at skifte karakter og har orienteret sig mod interdisciplinære studier, navnlig hvad angår de økonomiske og sociale forhold i oldtidssamfundene, bør ikke overskygge forfatterens indsats og den rolle hans opfattelse af diffusionsteoriene har øvet på dansk bronzealderforskning. Med sin detaljerede kildeanalyse vil »Europæiske forbindelser« danne en værdifuld forudsætning for studiet af relationerne mellem kulturområderne og forståelsen af diffusionens karakter.

Handel, som spredningen af de forhistoriske bronzevarer oftest kaldes, er kun en enkelt mulighed inden for den mangfoldighed af fænomener, som hedder vareudveksling. Det er dog først de seneste årtiers forskning, der har været i stand til at anlægge et mere nuanceret syn på de forhistoriske samfunds økonomi – her forstået som den del af det sociale liv, der omfatter produktion, fordeling og forbrug af varer og tjenesteydelser. Når tidligere tiders forskning opfattede diffusion som noget forholdsvis enkelt, hang det sammen med, at man kun vagt erkendte, at lavtekniske samfund havde nogen egentlig form for økonomisk organisation. Først med overgangen til pengeøkonomi kunne man efter mange forskeres opfattelse tale om regulære økonomiske systemer. Man så bort fra, at økonomien altid er et led i samfundsstrukturen, som f. eks. kan rumme organisatoriske elementer, der resulterer i andre værdinormer end dem, vi kender fra pengeøkonomiens historie. Disse problemer mærkes nok i Henrik Thranes bog, men dens indhold er dog først og fremmest et udtryk for en opsummering og afrunding af 1950'ernes og 1960'ernes diffusionistiske studier.

Bogen giver først en oversigt over de kulturområder på det europæiske kontinent, hvormed Danmark havde kontakt i perioden ca. 1000–700 f. Kr. Baggrunden for denne kontakt var det metalbehov, som henved tusinde år tidligere var begyndt at gøre sig gældende i de sydiskandinaviske bondesamfund. Råstoftilførslen og dens konsekvenser for bondesamfundenes økonomi er således hovedemnet for afhandlingen. I en analyse på henvend 150 sider behandler Henrik Thrane indgående det kildemateriale, først og fremmest bronzevarer, som kan belyse kontakterne mellem Sydiskandinavien og det europæiske kontinent. Mange nye og vigtige detailagttagelser bliver gjort og samlet danner afsnittet et afrundet og grundig ajourført overblik over dette tidligere så utilgængelige kildeområde. På nuanceret vis inddrager forfatteren et meget stort europæisk sammenligningsmateriale, og der tegner sig derved et billede af periodens vidtrækkende kontakter, et billede som ikke før har været tilgængeligt uden for en række specialafhandlinger, hvoraf hovedparten iøvrigt skyldes forfatteren. Europas forskellige kulturområder fremstår alle som indbyrdes forbundne, alle er de på en eller anden måde orienteret mod sydøst, mod Donauegnene. Det er, som forfatteren fremhæver det, på sin vis dele af det østlige Middelhavs teknologiske kultur, der via Donau ledes ind i det centrale Europa. Hovedstrømmen går langs Donau gennem det centraleuropæiske område helt over til Rhinen. Sekundært i forhold til hovedstrømmen ligger der en række kulturområder som de Britiske øer, Vestfrankrig, Nordtyskland og Skandinavien. Stort set er forfatterens hovedsynspunkt, at kulturforbindelsernes karakter er en direkte funktion af den geografiske afstand – jo større afstand desto mindre import og deraf følgende sva-

gere kulturpåvirkninger. Ganske vist erkender forfatteren, at dette hovedsyn ikke alene kan forklare, hvorfor billedet blev, som vi i dag opfatter det. Det er imidlertid som om hele afhandlingens perspektiv ikke giver mulighed for yderligere at uddybe dette syn. Tillob hertil kan man dog spore i kapitlet om udvalget af de fremmede varer. Her påpeges det, at det kun er udvalgte varegrupper, som nogenlunde regelmæssigt blev indført, medens andre kom hertil mere sporadisk og atter andre fuldstændig blev udeladt. I almindelighed dominerer mandssagerne og forfatteren stiller det ubesvarede spørgsmål, om vareudvekslingen i bronzealderen repræsenterer et stadi, hvor kvinders medvirken i kollektive eller direkte vareudvekslinger var udelukket. Dette afsnit kunne iøvrigt med fordel have været indarbejdet i de teoretiske overvejelser over handelen.

Disponeringen af bogens sidste kapitler kan som helhed godt virke lidt forvirrende, idet detailanalyser og sammenfattende betragtninger veksler med hinanden. Afsnittet om de kronologiske problemer bør dog særlig fremhæves. Det skildrer de problemer, der opstår ved en synkronisering af det mellemeuropæiske og det nordeuropæiske kronologisystem. Resultaterne kan betragtes som et velbegrundet indlæg i en ofte uklar debat. Det samme gælder også vurderingen af de desværre meget få udbredelseskort, som rummer en række vigtige kildekritiske iagttagelser. Med udgangspunkt i kortene viser forfatteren, hvorledes spredningen af varerne fra det centraleuropæiske oprindelsesområde er foregået i etaper. Spredningen nordpå synes foregået via et net af mellemstationer og den ældre forsknings forestillinger om en nordisk bronzealderbefolkning med vidtrækkende handelskontakter må helt lægges om, et forhold som givet vil få indflydelse på fremtidige vurderinger af vareudvekslingens karakter. Et afsnit behandler også forskellen i spredningen af centraleuropæiske og nordiske produkter. Sammenlignet med den massive tilsynekomst af kontinentale bronzer over størstedelen af Europa er den nordiske bronzealderkulturs produkter kun sjældent forekommende uden for deres fremstillingsområde. Sandsynligvis er det en af de væsentligste forskelle mellem de to økonomiske systemer, at de kontinentale bronzealderfund har produceret med vidtrækkende afsætning for øje i modsætning til de nordiske håndværkere – forskelle i støbetechnikken understreger også dette forhold.

Det blev indledningsvis nævnt, at det kan være vanskeligt at forene en mere traditionel, diffusionistisk orienteret arkæologi med de tendenser i retning af funktionalistiske studier, der siden slutningen af 1960'erne er begyndt at præge den forhistoriske videnskab. Denne vanskelighed mærkes også i Henrik Thranes bog: de teoretiske betragtninger over begrebet handel kan bl. a. føles noget løsrevne fra den model for spredningen af bronzevarerne, som afhandlingen munder ud i. Det vil imidlertid ikke være rimeligt at lægge forfatteren dette til last. Som påpeget ovenfor skal »Europæiske forbindelser« opfattes som afrundingen af en lang og fortjenstfuld forskningsindsats udført med et fastholdt perspektiv over mere end 15 år. Det må påhvile en kommende forskning at indpasse Henrik Thranes spredningsmodel i mere funktionalistisk orienterede studier af bronzealderfundenes økonomi. Som afhandlingen foreligger nu, er den et værdifuldt og længe savnet bidrag til de studier, som skal føre os frem til en uddybet forståelse af en af de mest ejendommelige perioder af Danmarks oldtid.

Jørgen Jensen